

De paarse overall van Béatrice van Althena

DE
PAARSE
OVERALL VAN
BÉATRICE VAN ALTHENA

BEP RUTING
ROMAN

Ontwerp omslag: Nico van de Bunt
Foto omslag: Rob Mieremet / Anefo, 1971
Ontwerp binnenwerk: Palmslag, Groningen
Auteursfoto: Tessa Posthuma de Boer

© 2025 Uitgeverij Palmslag | Bep Ruting

www.palmslag.nl
info@palmslag.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit boek mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, internet, fotokopie, microfilm of op welke andere (digitale) wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan, ook niet voor het trainen van kunstmatige intelligentie (AI) en/of soortgelijke technologieën.

All rights reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technology. No part of this book may be reproduced in any form by print, internet, photoprint, microfilm or any other (digital) means without written permission from the publisher.

ISBN 978 94 934 6503 9
NUR 301

‘Zij is zeer moederloos, en zelfs haar vader,
Die uit zijn voorhoofd haar ter wereld bracht,
Kwam dit op slag gepantserd kind niet nader.’

Uit: *De geboorte van Athena*, Simon Vestdijk.
Gestelsche liederen. 1947

‘Er is geen ander zijn dan anders zijn.’

Uit: *Eva*, Carry van Bruggen. 1927

Luister naar de muziek die in dit verhaal voorkomt via:

Inhoud

<i>Van wie is de glimlach?</i>	11
1. Onderdrukking door vrijheid	13
2. Fietbek en Kommunikaatsie	47
3. Vrij wandelen op wegen en paden	65
 <i>Zeep in warm water</i>	 87
4. In het Bea-huis	89
 <i>Alles is te dragen als...</i>	 105
5. Het begin van vele vragen	107
6. Eierschaal	141
7. Het heelal is ruimer	172
 Dankwoord	 196
 Het Moederlied	 199
 Verklarende woordenlijst	 201

VAN WIE IS DE GLIMLACH?

*Aan wie de macht?
Aan de arbeidersklasse, zeggen ze, de werkende bevolking,
Wij leven van hun arbeid, wij leven op hun
Kosten, zeggen ze. Van wie is het lichaam waarmee
De koffie wordt aangeprezen die de arbeider drinkt
Voor hij naar zijn werk gaat? Wie heeft ze
Gezet, en wie heeft
De kinderen van de arbeiders ter wereld gebracht
En verzorgd? Van wie is de glimlach waarmee
De tandpasta die ik gebruik – niet voor mijn tanden
Maar voor mijn kussen – geadverteerd wordt?
De zeep waarmee ik me was, ook die
Is met de huid van mijn zuster op de markt gebracht.'*

Uit: *Ontwenning*, Verena Stefan, 1977

Onderdrukking door vrijheid

Op de dag dat ik het vrije leven vaarwel zei, hingen de wolken zwaar boven de warme weilanden die ik vanuit de trein zag liggen. Gisteren was er nog geen wolkje aan de lucht geweest, toen ik gedachteloos in een duinpan lag en niets erop wees dat het luie studentenleven spoedig voorbij zou zijn. Vandaag was ik op weg naar de Sociale Academie in Den Haag waar ik mijn arbeid zou gaan verkopen. Ik was in een niet-rokencoupé gaan zitten om een beetje fris aan te komen. Er zat niemand, er lag wel een Volkskrant: ‘Klein waarschuwt Academies: Overschot sociaal werkers gevreesd.’ Ik bekeek aandachtig mijn benen in de dunne knalroze panty die nog in het vierkante doosje achter in de la had gelegen. Mijn netkousen had ik te sexy gevonden voor een sollicitatie; ik had niets bij me om een beginnende ladder te stoppen. In mijn make-upspiegeltje oefende ik mijn glimlach.

Het was 3 september 1975, het jaar waarin ik MO-examen had gedaan, niet omdat ik zo graag wilde lesgeven – het leek mij een ramp om voor de klas te staan – maar vanwege de bevrijdende gedachte dat ik niet meer voor elk studieboek of kledingstuk met mijn vader de stad in hoefde, een gelegenheid waarbij papa altijd de grote meneer uithing, als we bij het chique Brinkman een pastetje aten en ik de rol van dankbare dochter speelde.

Vol verwachting keek ik vanuit de trein naar mijn nieuwe leven. De weilanden hadden plaatsgemaakt voor kale bollen-velden. Het was broeierig warm in de trein. Hoop en vrees hadden naast mij op de bank plaatsgenomen. Hoop fluisterde

me in dat ik mijn eigen geld ging verdienen en vooral dat ik een verschil ging maken in het leven van anderen. De stem van vrees was luider: zouden ze me wel aannemen? Zouden ze me goed genoeg vinden? Zou ik het kúnnen, lesgeven? Hoe zou het zijn om mijn vrijheid op te geven? De lucht werd dreigender. Zouden we onweer krijgen?

Gisteren had Caro me gebeld: ‘Hallo Bé, je wil toch een baantje? Bij mij op school zoeken ze iemand voor vier uur Nederlands.’ Caro was mijn jongere zus en had een belangrijke functie in de PRAK, de Progressieve Akademie, de politieke partij die de school bestuurde sinds de directeur, een sociaal-democraat net als papa, op non-actief was gezet. Ze was net begonnen met haar vierde jaar Opbouwwerk*.

Ik had nog nooit een baantje gehad. Ons soort meisjes nam geen krantenwijk. Ook gingen mijn zussen en ik geen bollen pellen in de zomervakantie, zoals veel meisjes van school. Papa zei dat we daarmee onze handen zouden bederven, de handen die wij nodig hadden om piano en viool te spelen. Zelfs achter de bar staan in een café, wat veel van mijn studievriendinnen deden, durfde ik niet aan. Daar was ik te onhandig voor.

Toen Caro naar de Sociale Academie ging, had ze heel even bij Duyvis gewerkt. In het eerste jaar werden de studenten verplicht om een slecht betaald baantje te nemen, om de solidariteit met de arbeidersklasse te ervaren. Ze had aan de lopende band gestaan, mayonaisepotjes dichtdraaien. Op de derde dag ’s middags om drie uur was ze flauwgevallen. Ze was bijgebracht met eau de cologne en naar huis gestuurd. Ze hoefde niet meer terug te komen. Vaarwel, proletarisch bewustzijn*. Nu zat ze in het vierde jaar en las Oskar Negts *Soziologische Phantasie und exemplarisches Lernen*, wat de docenten een uitstekende voorbereiding leek op het buurtwerk dat ze binnenkort zou gaan doen in een achterstandswijk.

‘Kun je morgen komen?’ vroeg Caro aan de telefoon, ‘je wilt toch wel lesgeven bij Maatschappelijk Werk? Ze zitten echt omhoog. Het is een buitenkans, je kunt het naast je studie doen. Ik heb al gezegd dat je hartstikke links bent.’

Caro was expres naar de Haagse gegaan, omdat daar de revolutie al had plaatsgevonden. Papa had nog gevraagd waarom ze niet naar Amsterdam ging, veel dichterbij en meer een echte stad, maar daar was nog een gewone directeur.

‘Ik ga toch zeker niet naar een plek waar de revisionisten* de grondwet herzien à la Thorbecke,’ had Caro uitgeroepen en papa had zowaar zijn mond gehouden.

Keurig op tijd wandelde ik het schoolgebouw binnen. TL-lampen verlichtten het beton, tot zover zag alles er normaal uit: de wanden waren beplakt en beprikt met posters van Che Guevara en de CPN*.

Ik had voor de gelegenheid mijn ogen omrand met kohl voor het slaapkamereffect, een vleugje lippenstift op, en het hennahaar golfde over mijn schouders. Daar moest ik het toch van hebben, want inhoudelijk had ik niet veel te melden. Hopelijk stelden ze niet al te moeilijke vragen.

Drie heren van een eind in de dertig, met lange haren, indrukwekkende snorrebaarden en gewichtige gezichten, ontvingen mij in een kantoor met daarop nog het bordje ‘Directie’. Met rode viltstift was dit doorgekrast. Onder het bordje stond met dezelfde viltstift: ‘Weg met de bazen!’ In de kamer hing een groot planbord aan de muur. Op de formica tafels langs de muur stonden volle asbakken en lege koffiebekertjes. In de hoek stond een stencilmachine, bedekt met slordige stapels A4-papier.

Het viel nog niet mee om netjes te gaan zitten in een van de comfortabele, lage stoelen, waar de heren in hingen. Ik liet mij op een puntje zakken en sloeg mijn benen over elkaar. Hun blikken op mijn benen bevestigden mij in mijn kledingkeuze.

De man met zwarte krullen nam op formele toon de leiding:

‘Mevrouw Béatrice van Althena, hartelijk welkom. Mag ik u voorstellen aan de sollicitatiecommissie. Mijn naam is Hein...’

De man naast hem met melkwit haar sprong op. Hij hield de panden van zijn colbertjasje, dat eruitzag of hij het zo uit de eerste de beste hoop op het Waterlooplein had geplukt, met zijn linkerhand bij elkaar. Hij reikte mij zijn rechterhand. ‘Franciscus van Assisi,’ stelde hij zich voor. Hij was heel bleek en had een rode pukkel naast zijn neus waar ik mijn ogen met moeite vanaf kon houden. Ik fixeerde mijn blik op zijn rode ogen achter dikke brillenglazen. Zou hij albino zijn? Ik had wel eens gehoord dat albino’s gevoelig waren.

‘Geen geintjes, Cis,’ bromde de bruinharige man naast hem, ‘hij heet gewoon Cis, hoor, hij stelt zich weer eens aan.’

Cis besteedde geen aandacht aan hem en schraapte zijn keel. ‘Je bent een zus van Caro, dus politiek zit het vast wel goed, hè?’ Zijn ogen streelden mijn rondingen. Ik was blij dat ik het aabare mohair truitje aan had.

‘Zeg maar Bé,’ zei ik. ‘Ik ben actief in de ASVA* en zit in de subfaculteitsraad*. Voordat de democratisering erdoor kwam, heb ik actief meegewerkt aan de bezetting van de Faculteit.’

Cis wreef in zijn handen en lachte me toe. Zou hij me leuk vinden? Ik schonk hem een brede glimlach. Tot nu toe ging het goed.

Nu was de beurt aan zijn buurman. Willem was een grote, logge man in een vest van thuis gesponnen schapenwol. Hij had geprobeerd een paar haarslierten over de kale plekken op zijn hoofd te plakken. Zijn bruine ogen keken trouwhartig in de mijne. Onder zijn neus groeide een borstelige snor als gras op een rotsige plek. Zijn zware stem resoneerde diep in mijn buik.

‘Je studeert Neerlandistiek aan de UvA, hoorde ik van Caro?’ Hij humde nadrukkelijk, ‘Heb je les van Anthony Mertens? Dat is nog eens een prima vent.’ Ik had inderdaad

les van Anthony, een jonge, bevlogen marxist met wie we in mijn afstudeerwerkgroep artikelen in het Duits over marxistische literatuurkritiek lazen waar ik geen touw aan vast kon knopen. Ik hield het dus maar bij een knikje en een warme glimlach.

‘Wanneer studeer je af?’ vervolgde de walrusenor.

‘Ik heb mijn MO-B, dus ik ben bevoegd.’

Verheugd keken de heren elkaar aan.

‘Nou, we nemen aan dat je je vak verstaat,’ grijnsde de donkere krullenbol met de duistere blik, ‘kun je vorige week beginnen?’ Hij grinnikte om zijn eigen grapje, haalde een pakje Winner uit zijn borstzak en begon met vaardige vingers een sjekkie te draaien. Hij deed me aan Che Guevara denken. Alleen de baret ontbrak.

Mijn agenda was nog leeg. De afstudeerwerkgroep begon pas als een van de studenten vond dat de zomervakantie voorbij was en het bijvak onderwijssociologie begon pas in oktober. Anthony was ook nog niet gesignaleerd op de Faculteit, dus alle tijd.

‘We hebben wel haast,’ zei Hein, ‘de vierdejaars willen iets met communicatie,’ hij trok er een vies gezicht bij, ‘nou, daar huren we graag een vakvrouw voor in.’ Was dat alles wat ze van me wilden weten? Ik had nog nooit lesgegeven. Tijdens de verplichte hospiteerstage bij een middelbare school had ik voornamelijk met doodsangst achter in de klas gezeten, hopen dat de leerlingen mij niet zouden opmerken. En iets met communicatie, wat bedoelden ze daar in hemelsnaam mee?

‘Er is hier veel vrijheid, hoor. Je moet maar met die studenten bekijken wat ze willen,’ bromde Willem en hij sloeg een arm om me heen. Kennelijk had ik wat benauwd gekeken.

‘Je begint aanstaande woensdag. Je bent toch niet van plan binnenkort zwanger te worden, hè?’ vroeg Hein. Zijn donkere ogen boorden zich in de mijne.

‘Ik moet er niet aan denken,’ zei ik onmiddellijk. Alle drie knikten ze instemmend. Hein stond op en drukte zijn sjekkie uit in een koffiebekertje dat op de stencilmachine stond.

‘Dan laten we je nu het gebouw en de administratie zien en dan gaan we een biertje drinken.’ Hein nam opnieuw de leiding. Hij deed net of hij de directeur was, al hadden ze die nu juist de laan uit gestuurd.

Ik stelde de heren niet teleur en hees me op een barkruk in de schaars verlichte, paars met oranje geschilderde kantine. Cis, Willem en Hein kwamen dicht om me heen staan. Ik zweefde op een warme wolk van aandacht en bierlucht. Als ik volgende week bij de studenten net zo welkom was als bij deze mannen, dan zat ik op rozen. Toen ik na twee biertjes echt naar huis moest, hielp Cis me hoffelijk in mijn jas, waarbij hij terloops mijn borsten beroerde. De zachte aanraking kriebelde in mijn buik. Hij vindt me echt leuk, dacht ik. Ik viel niet op hem, maar ik voelde me vereerd door zijn aandacht. Hij was minstens vijftien jaar ouder dan ik. Glimlachend liep ik naar de trein. Ik had een baan.

Op woensdag 10 september 1975 debuteerde ik als docent. *I am sailing home again across the sea*, neuriede ik toen ik het hoge, donkere gebouw van de Sociale Academie inliep. Rod Stewart stond op één in de Top 40. Pieter had me gisteren de gitaargrepen voorgedaan. De melodie was eenvoudig. *I am sailing, stormy weathers, through the dark night. Forever flying to be near you, to be free.*

Ik wist niet wat me te wachten stond, maar ik ging zeshonderd gulden per maand verdienen, het dubbele van wat ik van papa kreeg. Ik was drieëntwintig en stond op eigen benen. Papa zou trots op mij zijn. Bovendien ging ik bijdragen aan de revolutie. Hein had me toevertrouwd dat de vierdejaars een

lastig, revisionistisch clubje waren en dat hij hoopte dat ik ze binnenboord kon houden. Hij had ze woensdag het eerste uur. Als ik op tijd kwam, kon ik bij hem in de les kennis komen maken en gelijk even zien hoe ik het moest aanpakken.

Ik rechte mijn rug en trok mijn lippen in een glimlach toen ik achter Hein aan het klaslokaal binnenliep. Het schelle tl-licht weerspiegelde in de spierwitte formica tafeltjes, die in een carré stonden. Er zaten ongeveer twintig studenten in de klas. Sommigen slaagden erin om zich op de uiterst oncomfortabele stoeltjes te draperen alsof ze op een sofa lagen.

Ik ging vlak bij de deur zitten en opende een schrift dat naar gloednieuw papier rook. Met mijn vulpen noteerde ik in turquoise inkt wat Hein op het bord schreef: 'Repressieve Desublimatie', 'Deterministisch Universum' en 'Complete Bevrediging'.

'Marcuse is de meest essentiële schrijver van deze tijd,' zei hij streng. Zijn krullen vielen voor zijn ogen. In gedachten streek ik het haar uit zijn gezicht. Die ogen en die diepe, donkere blik van hem waren spannend. De inkt vlekte op mijn vingers. Ik veegde ze af aan mijn panty, een wat dikkere, zwarte dit keer.

'Luister,' zei hij, 'denken jullie soms dat we een progressief kabinet hebben?'

Niemand reageerde. Een jongen liep de klas uit om naar de wc te gaan of water te drinken bij het fonteintje op de gang. Een ander snoot uitvoerig zijn neus. Hein praatte onverstoord door: 'Den Uyl denkt dat hij het beste voorheeft met de arbeidersklasse. Iedereen een auto en een vakantie aan de Costa del Sol, dat zijn nu juist de zoethoudertjes van de sociaaldemocraten.'

Ik bedacht dat ik ook best een autootje zou willen. Misschien kon ik dat binnenkort wel kopen, nu ik geld verdiende. Ik wilde eerst een gitaar. Pieter had beloofd me les te geven. Zoethoudertjes waren niet de bedoeling, begreep ik van Hein,

die leiden af van de klassenstrijd. Zo werd onze onderdrukking draaglijk gemaakt.

‘Voor Complete Bevrediging van ieders lusten moet eerst de revolutie plaatsvinden.’

Wat zou hij bedoelen met de bevrediging van onze lusten? Ik dacht aan seks, maar toen hij nadrukkelijk naar mij keek, trok ik mijn glimlach snel terug in de plooi.

In de koffiepauze kwam Hein naar me toe met een grijs op zijn knappe gezicht. ‘Ik neem aan dat je snapt wat de bedoeling is. Na de pauze is het jouw beurt. Ik blijf even kijken.’

De studenten kwamen terug, rommelden wat rond, de meesten gingen naar hun plaats, een paar gingen in de vensterbank zitten. Een meisje zat te breien, sommige studenten hingen onderuit alsof ze sliepen, anderen deelden dropjes uit, rolden sjekkie's of aten boterhammen.

Ik had me goed voorbereid. Ik wist dat Hein *De eendimensionale mens* behandelde, dus ik legde Marcuses bundel *Geweld en vrijheid* pontificaal op tafel. Uit mijn ooghoeken zag ik Hein goedkeurend knikken. Hij bleef vlak bij de deur staan, zijn armen over elkaar. De studenten mogen hier dan de baas zijn, maar Hein doet net of hij meneer de directeur is, dacht ik. Ik probeerde zijn aanwezigheid te negeren en schreef ‘Repressieve tolerantie’ op het bord. Een paar studenten gaapten verveeld. Ik hoorde mijn stem de hoogte in schieten, toen ik probeerde de link te leggen met het belang van goede communicatie.

‘En daarom moeten wij het revisionisme bestrijden. Jullie, de vierde colonne*, spelen daarbij een belangrijke rol. Jullie moeten de arbeidersklasse het goede voorbeeld geven. Jullie kunnen hun leren om bij hun fabrieken en bedrijven te strijden voor arbeiderszelfbestuur*, daar moet de maatschappij naartoe.’ Midden in mijn betoog was Hein verdwenen. Het breiende meisje breide fanatiek door, een student keek op zijn horloge, niemand maakte aantekeningen. Ik liep heen en weer